

Aules al Carrer: EDUCACIÓ PATRIMONIAL I COMUNITÀRIA: REIAL FÀBRICA I TERRITORI

Autors: Almela Bernat, Sandra; Olaria Porcar, Juan Carlos; Manzanares Juan, M.Noel; Vivas Odina, Hugo; Peña Fortanet, Marian; Artero Gonell, Teresa.

RESUM

La posada en marxa del projecte de recuperació de la Real Fàbrica del Comte d'Aranda a l'Alcora ha suposat una mobilització de recursos econòmics, humans, institucionals, culturals i educatius molt important. D'aquesta realitat, que té un horitzó de deu anys per a materialitzar-se (2017-2027), no podia quedar aliena l'escola i el món de l'educació en general.

És a partir d'aquest principi que s'inicia un procés de col·laboració que, de manera ineludible, ens ha de reportar mútuament grans oportunitats de creixement conjunt, d'engrandir la implicació social amb projectes culturals vinculats al territori i de millorar les metodologies emprades en el món de l'educació de la mà de la motivació que suposa treballar des de la realitat de les TIC, el treball per projectes, el treball cooperatiu i la col·laboració entre diferents institucions; és a dir, des d'una de les realitats més determinants per a les futures generacions de les quals forma part la nostra comunitat educativa.

Destacar la creació d'aliances entre els centres educatius i el museu de la ceràmica local entre els quals es creen sinergies, més enllà de les visites i/o tallers escolars tradicionals, on es produeix un intercanvi enriquidor de coneixements curriculars i transversals de referència.

El Projecte Educatiu "La Real Fàbrica al 2027. Recuperem la Real Fàbrica, Sumem competències i restem desigualtats" va ser reconegut en 2018 amb el premi Román de Carrer en la categoria de Projecte d'Innovació Educativa de l'associació AVALEM (Associació Valenciana d'Educadors en Museus) i la Conselleria d'Educació i Formació Professional que el reconeix des del seu inici com a projecte d'Investigació i Innovació Educativa amb clara garantia de sostenibilitat.

Aquest projecte d'innovació educativa, en l'àmbit emergent de l'educació patrimonial i comunitària, comarcal i territorial, suposa un referent important en la construcció d'un nou paradigma didàctic, pedagògic i formatiu d'aplicació en totes les etapes educatives.

ORGANITZACIÓ I FINANCIACIÓ

Des del curs 2017-2018 els centres escolars de l'Alcora treballen de forma conjunta amb l'Ajuntament de l'Alcora per a desenvolupar els projectes d'innovació educativa "La Reial Fàbrica al 2027: recuperem el nostre patrimoni, sumem competències i restem desigualtats", i "La Reial Fàbrica: 300 anys d'innovació, memòria i territori". Aquests projectes compten amb la participació de l'Associació Pas a Pas (alumnes amb

diversitat funcional) i tots els centres educatius de la localitat: CFPA Tirant lo Blanc, IES Ximénd'Urrea, IES l'Alcalatén, CEIP GrangelMascarós, CEIP Comte d'Aranda, Col·legi Puértolas Pardo i Col·legi la Salle de l'Alcora i els centres de 3 localitats de la comarca: CEIP Naram (Figueroles), CEIP Comtessa de Lluçena (Lluçena) i Ceip Costur (Costur).

La coordinació general és realitza pel grup de directores de centre i un coordinador del Museu de Ceràmica. Cada centre compta a més amb un coordinador general de projecte, un coordinador d'activitats de primària, un de secundària que a més poden o no coincidir amb els encarregats de projectes com "la Fàbrica de idees" o "Vivències".

Per a desenvolupar les diferents accions els projectes s'han valgut de diferents línies de subvenció públiques i privades. Entre els fons públics s'obtenen ajudes de la Conselleria d'Educació, Cultura i Esport, a través de les ajudes de dinamització de Museus i ajudes a la innovació i investigació educativa.

L'Ajuntament de l'Alcora finança directament altres qüestions per a procurar la participació de tot l'alumnat a les accions, garantint la inclusió a través de la total gratuïtat de totes les activitats.

L'últim fons de finançament de les activitats ha estat a través de la línia La Conselleria d'Educació, Cultura i Esport per l'ORDRE 16/2020, de 6 d'agost, va convocar una subvenció de caràcter excepcional i singularitzat als municipis de la Comunitat Valenciana per a la realització d'activitats de suport educatiu, i altres extraescolars, culturals i esportives dirigides a la seua població escolar d'entre 3 i 18 anys per a compensar els efectes negatius del confinament a conseqüència de l'emergència sanitària ocasionada per la COVID-19.

METODOLOGIA

En 2017 es concreta l'adquisició, per l'Ajuntament de la localitat, de la totalitat de les instal·lacions de la Real Fàbrica de Pisa i Porcellana del Comte d'Aranda amb la perspectiva de convertir-la en un espai d'ús cultural i educatiu. Aquest fet provoca una reacció en la comunitat educativa que conjuntament amb el museu de la ceràmica aprofita l'interés polític del moment i inicia la posada en pràctica del projecte "La Real Fàbrica al 2027: recuperem el nostre patrimoni, sumem competències i restem desigualtats".

Aquest projecte marcarà un abans i un després en la cooperació entre el museu i els centres educatius i la incorporació dels interessos polítics als interessos educatius: la inclusió i la cohesió social a través de l'educació patrimonial i comunitària.

A un any d'aplicació del projecte d'investigació, innovació educativa intercentres del qual formen part els centres educatius d'infantil i primària, tant públics com concertats, els centres d'educació secundària i el centre de formació d'adults, naix un projecte paral·lel entre les institucions educatives de la comarca sota el títol "Real Fàbrica: 300 anys d'innovació, memòria i territori".

La implementació d'aquests projectes queda justificada per la prominència històrica de la Real Fàbrica a la comarca de l'Alcalatén. Un element patrimonial que suposa un espai i de memòria històrica que ha definit des de la seua fundació l'economia, la societat, el paisatge, l'urbanisme i la cultura del nostre territori.

Els projectes educatius no pretenen que l'alumnat estude la història de la Real Fàbrica sinó que aquesta siga un recurs i un mitjà per a construir aliances fermes entre institucions, associacions, societat civil, administració local i autonòmica a més de ser un referent de bones pràctiques educatives a nivell nacional i internacional.

Els objectius, a grans trets, del projecte didàctic intercentres els podem agrupar en:

- ✓ La selecció i l'optimització dels recursos de l'entorn en el procés educatiu que afavorisca la inclusió, la cohesió social i l'equitat educativa.
- ✓ Socialitzar per a assegurar la conservació i la recuperació de la Real Fàbrica de Pisa i Porcellana del Comte d'Aranda.
- ✓ Divulgar i donar a conèixer els diferents elements del patrimoni industrial (material i immaterial) de la localitat i especialment la Real Fàbrica.
- ✓ Fomentar la cooperació de la comunitat educativa en la recuperació de la memòria històrica de la localitat, estimular el treball de recerca i innovació del professorat i de l'alumnat així com el desenvolupament de les competències bàsiques.
- ✓ Despertar sentiments d'identitat en la localitat.
- ✓ Redefinir els usos dels espais d'acord amb les necessitats de la comunitat educativa.
- ✓ Establir i afermar les relacions entre associacions, institucions educatives, societat civil, administració local i comunitat educativa en la consecució d'objectius educatius comuns en vista a reduir l'abandó escolar prematur, la formació contínua i l'orientació laboral.
- ✓ Desenvolupar el currículum educatiu de manera transversal i interdisciplinària utilitzant estratègies metodològiques diverses que afavorisquen la motivació i la detecció de necessitats i interessos de l'alumnat i emprar els recursos de l'entorn.
- ✓ Complir amb l'agenda 2030 i treballar els ODS, especialment el número 5, "Garantir una educació inclusiva, equitativa, de qualitat i promoure oportunitats d'aprenentatge per a totes i tots.
- ✓ Sumar competències que ens permeten reduir i trencar amb les desigualtats socials, econòmiques...
- ✓ Passar de ser consumidor de tecnologia a ser creador d'aquesta.

La iniciativa de la comunitat educativa és un excel·lent mecanisme socialitzador de l'element patrimonial, a manera de bottom-up, la societat s'impregna de baix cap amunt canviant vells costums i convertint a l'alumne en el protagonista del procés

d'investigació, cerca, comunicació i divulgació de l'element patrimonial a recuperar, la Real Fàbrica.

Des de la institució museística es treballa proactivament amb la comunitat educativa convençuts del fet que és necessari que la Real Fàbrica es transforme en un símbol de la comunitat, un element d'identitat pròpia del territori de l'alumnat i de la societat civil que facilite la cohesió social i la creació d'àmbits de treball més enllà de la indústria, en camps com el turisme, l'art, la cultura i la tecnologia.

La metodologia utilitzada en el desenvolupament del projecte és activa l'actor principal és l'alumne. S'apliquen els coneixements previs tant de l'alumnat com del professorat i dels agents implicats com a punt de partida en el desenvolupament de nous aprenentatges en cooperació museu-escola i viceversa.

El treball cooperatiu basat en aprenentatge servei és l'eix fonamental. A través de les experiències didàctiques es desenvolupen les competències lingüístiques, matemàtiques i digitals de l'alumnat. Cal destacar el treball amb les Tecnologies de la informació i la Comunicació ja que implica la creació de de productes turístics i culturals el que suposa passar de ser consumidor de tecnologia a ser creador d'aquesta. Destacar la creació de rutes turístiques del patrimoni industrial a través de codis Qr, Wikiloc, googlemaps...

L'aplicació d'aquesta metodologia ha suposat un acostament i implicació cap a la societat amb gran nombre de recursos materials i d'utilitat turística, cultural i educativa a través de diferents propostes didàctiques.

PROJECTES DINTRE DEL PROJECTE

Per a comprendre l'abast del que significa el desenvolupament y funcionament d'aquest grup educatiu intercentres cal tenir en compte que hi participen 1400 alumnes i gairebé 100 professors. A tots ells s'uneix un grup d'empreses i tècnics de diferents camps que desenvolupen accions i activitats adaptades a les necessitats d'activitats educatives del professorat.

Per tant cada any es programen un seguit d'activitats didàctiques, induïdes a través del treball de grup, que s'ofereixen al professorat de tots els centres.

Dintre d'aquestes activitats hi ha algunes que per si soles són un projecte en tots es sentits (objectius propis, nombre de participants, duració temporal, ..), com són el cas de "Vivències", "Espai Natura " , "Fàbrica d'Idees" o "Esport i patrimoni històric i natural".

La Fàbrica d'idees

Primària, secundària i formació d'adults van iniciar el gran projecte "la Fàbrica d'idees" que culminarà al curs 2021-2022 amb la col·locació d'un mural ceràmic col·lectiu de tots els centres participants (IES l'Alcalatén, IES, Ximénd'Urrea, CEIP Comte d'Aranda,

CEIP GrangelMascarós, CEIP Naram (Figueroles), CEIP Comtessa de Llucena, CEIP Costur, CEIP La Salle de l'Alcora, CEIP Puértolas Pardo, CEIP GrangelMascarós i Centre de Formació de Persones adultes Tirant lo Blanc).

Amb els seus més de 120 metres de longitud aquest mural vol ser testimoni de la visió que tenen actualment els joves de la comarca de l'Alcalatén i al mateix temps millorar estètica i socialment aquest espai urbà.

Aquest gran projecte està dirigit per l'artista i ceramista valencià Xavier Monsalvatje i compta amb la col·laboració de l'Obra Social de La Caixa. Dividit en tres fases el treball de l'alumnat es desenvoluparà entre 2019 a 2021 i la seva col·locació definitiva es preveu per a l'any 2022. Durant el curs 2019-2020 es van desenvolupar les fases I i II, aquesta última inconclusa per la suspensió de l'activitat degut a la pandèmia de la COVID-19.

A la Fase I van tenir lloc les xerrades del artista amb l'alumnat participant, unes jornades que pretenien anar alliberant la creativitat dels participants abans de la realització dels esbossos.

Durant els mesos de desembre de 2019 i gener de 2020 es van anar recopilant els diferents esbossos que estan agrupats baix els següents lemes: sostenibilitat, patrimoni industrial, indústria actual, la dona i el món del treball, societat i integració cultural, artesanía i eco-sostenibilitat, el pas del temps, patrimoni natural, la comunicació i l'era de la comunicació, etc.

Al més de març es van encetar els workshops amb el artista i la realització de les primeres maquetes en fang, realitzant-se la meitat dels tallers previstos, tot just abans de la suspensió de les activitats presencials.

Aquest projecte es va reprendre a febrer de 2021.

Podeu consultar el projecte per fases i els treballs de l'alumnat a: <https://lalcora.es/museu-de-la-ceramica/educacio/la-fabrica-didees/>

“Espai Natura”

L'alumnat d'infantil de la localitat de l'Alcora està construint-se el seu pròpiopark. Ubicat a un espai delimitat del paratge de l'ermita de Sant Vicent .

El projecte “Espai Natura” té el propòsit de potenciar les oportunitats educatives/pedagògiques que ens brinda l'entorn natural amb la intenció de crear un espai que esdevingue escenari per a desenvolupar-se a nivell motriu, social, emocional i cognitiu. Així, podem concebre'l com una prolongació de l'aula, un espai que possibilita un treball interdisciplinari i global, aprofitant tot el que la natura ens aporta segons cada estació. A cada trimestre del curs programa una activitat diferent al voltant de les temàtiques:

- 1r trimestre: Bioconstrucció
- 2n trimestre: Eco-art

- 3r trimestre: Treballem l'hort

" Esport i patrimoni històric i natural"

Geolocalització a través del patrimoni, Ferrata al Molí hidràulic del Comte d'Aranda, Visita patrimonial amb Kayak a l'embassament de l'Alcora. Tirolina sobre la sèquia major, barranquisme al riu de LLucena Rutes del patrimoni arqueològic o senderisme i mines són propostes que conformen activitats per a descobrir el patrimoni històric i natural de una forma molt diferent.

Estan especialment pensades per als joves i incloent un punt d'adrenalina. Aquestes accions és preparen prèviament amb els monitors per tal que destaquen aquells elements que volem visualitzar per al grup, essent un element destacat el patrimoni hidràulic.

Des de els propis centres educatius el propi professorat ha treballat amb alumnat d'ESO la creació de rutes senderistes que ara podem trobar en plataformes com wikilock, destacant la Ruta Natural del Patrimoni industrial o la Ruta dels molins hidràulics de l'Alcora.

"Vivències"

EL PROJECTE VIVÈNCIES: Estem recuperant memòria, estem creant consciència, estem construint Història.

Vivències naix en 2017, fruit de les primeres reunions de la Comunitat Educativa per a la posada en marxa dels PIIES (Projectes d'Investigació i Innovació Educativa) al voltant de la Real Fàbrica.

Juan Carlos Olaria Porcar, com a professor d'ESO de Geografia i Història, buscava un recurs educatiu que adaptara d'una banda a la línia de treball a l'aula i per un altre els interessos i les potencialitats de l'alumnat.

Anteriorment, s'havien realitzat activitats que van resultar motivadores per a l'alumnat, una motivació que passava ineludiblement per millorar la metodologia tradicional de la mà de la utilització de les TIC (Tecnologies de la Informació i Comunicació). Com a exemple podem destacar una sèrie de treballs d'aula ABP (Aprenentatge Basat en Problemes):

- ✓ Biografies de familiars majors. Les mateixes van ser registrades, editades en vídeo i posteriorment transcrites.
- ✓ Treballs sobre el món i sobre els polígons industrials de la localitat, entre altres.

Amb l'inici de recuperació de la Real Fàbrica i les bases metodològiques del nou PIIE intercentres, l'Aprenentatge Servei, sorgeix una nova oportunitat, treballar amb les TIC, però en aquesta ocasió des de la realitat, creant productes audiovisuals i publicacions escrites per a la divulgació pública.

L'objecte d'estudi resultava motivador: les persones que han viscut, des de diversos vessants i èpoques, el món de la ceràmica, element patrimonial per antonomàsia de la

nostra comarca. Igual que ho és el producte final: un extens fons patrimonial de memòria oral per a les generacions futures.

Perquè el producte resulte efectiu s'ha establert un període de desenvolupament del mateix de deu anys, la longevitat del mateix s'estableix igual que en els PIIE, per a finalitzar i/o renovar-se amb la total rehabilitació i posada en marxa de la Real Fàbrica.

En el cas audiovisual el projecte haurà de evolucionar juntament amb les tecnologies (assequibles). Per tant esperem que aquest en constant remodelació.

En resum s'estableixen els següents objectius generals:

- ✓ Compilar els testimoniatges vitals de dones i homes que van haver de treballar amb processos de producció molt similars als de l'època de creació de la Real Fàbrica.
- ✓ Retre homenatge públic a unes generacions que van haver de moure's en unes circumstàncies sociolaborals, econòmiques, culturals i polítiques molt complexes.
- ✓ Crear un fons patrimonial nou per a la societat sobre la base del potencial dels testimonis gravats.
- ✓ Fer patent una memòria històrica que ens fa sentir orgullosos del qual hui som, sense oblidar tot el sacrifici realitzat per les generacions de treballadores i treballadors que ens van precedir.
- ✓ Implicar la ciutadania en el Projecte, que pugui ser sentit com a propi, precisament perquè s'ha contribuït a la seua construcció des de l'escola.

Durant el curs 2017-2018 es crea un primer grup de treball dins del PIIE coordinat pel professor Olària, la col·laboració de Raül Pons i Daniel Roig de l'IES Ximénd'Urrea i l'aportació dels tècnics del Museu. D'aquest projecte van participar els alumnes d'ESO de l'IES Ximénd'Urrea i el Col·legi Puértolas Pardo. Com a producte de va obtenir un documental i una publicació.

Audiovisuals "Vivències": Documental recopilatori de les entrevistes que l'alumnat ha realitzat a persones majors (dones i homes) de l'Alcora i comarca que han tingut relació laboral amb la ceràmica. Els alumnes preparen les entrevistes, realitzen l'enregistrament, el muntatge audiovisual i la presentació del producte.

Llibre de memòria obrera "Vivències": Es tracta de l'edició en paper de les transcripcions de les entrevistes i les fotografies recopilades durant aquestes.

Finalitzat el primer any d'existència, Vivències ha aconseguit la implicació dels joves i ha sigut una excel·lent eina per a desenvolupar les competències de l'alumnat en diferents àrees del coneixement, per descomptat, en la de Ciències Socials i en les TIC però també per al desenvolupament de competències lingüístiques, de ciència i tecnologia o de Desenvolupament Personal i creacions va unir al projecte "Vivències" altres 3 centres educatius. En total 5: IES Ximénd'Urrea, IES l'Alcalatén, Col·legi Puértolas Pardo, Col·legi la Salle i el centre de formació d'Adults Tirant lo Blanc.

Per a facilitar el treball en comunitat s'han creat algunes novetats organitzatives:

- ✓ Nomenament d'un coordinador general.
- ✓ Creació d'un espai virtual de treball.
- ✓ Establiment del calendari anual de reunions.
- ✓ Creació de base de dades de persones a entrevistar amb dades d'interés per a prioritzar entrevistes en cas necessari i fomentar la diversitat de continguts de les publicacions: Edat, sexe, ofici, procedència, etc.
- ✓ Normativització dels formats de registre audiovisual i dels textos de les transcripcions per a la publicació digital i en paper.
- ✓ S'estableixen el programari lliure per a l'edició d'imatges, vídeo i so: Kdenlive, Openshot, Audacity, Inkscape, Gimp, Synfig i Lliurex.
- ✓ Publicació d'audiovisuals i publicacions en: www.museualcora.es i canal YouTube entre altres.

L'audiovisual Vivències de 2017-2018 va ser seleccionat en el festival de cinema MICE, en la secció de Cinema en Valencià 2019, Educació Secundària, Batxillerat i Cicles Formatius fins a 18 anys.

Audiovisual 2019-2020:

<https://lalcara.es/museu-de-la-ceramica/educacio/la-reial-fabrica-educacio-patrimonial-i-comunitaria/vivencies-2020/>

EL CURS 2020- 2021. Els projectes amb la COVID-19

Donada l'excepcionalitat del curs 2019-2020 molts alumnes no van poder participar de les extraescolars i activitats d'acompanyament dels projectes.

Tot allò previst és va prolongar més enllà de la data de finalització del curs, recuperant-les amb el primer final de l'estat d'alarma, com ara serà el cas de la inauguració de l'exposició "Visions III: la Reial Fàbrica i la vegetació" i "Una mirada al passat: una comarca unida i viva" Algunes activitats van quedar encavallades entre dos cursos, el que no està suposant cap problema doncs s'ha organitzat el calendari per duplicar esforços durant l'actual curs, acomplint amb el objectius marcats per al anterior curs i els previstos per al actual.

Per tal de suplir allò no realitzat i multiplicar les experiències, el projecte se readapta, canvia els espais físics de les activitats i les programa per a grups de convivència.

A banda d'aquests canvis d'espai i de organització grupal s'inclouen un gran nombre de experiències al Medi Natural, compensatòries dels confinaments i com a fórmula per descobrir noves propostes d'oci i temps lliure per als joves.